

ישראל (כב"מ פה.), שמהן הושחרו פניו. (ע' בהגהות ריעב"ק; מגדים חדשים ברכות כח. וע' שו"ת חות יאיר קנב צוטט בחלקו בסנהדרין טו) אודות רב אבהו ור' זירא.

'כשנתפס ר' אליעזר למינות, העלוהו לגרדום לידון, אמר לו אותו הגמון: זקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים הללו... – מפירוש רבנו חננאל נראה שחשדוהו שהוא מן המינים, ובאותה תקופה היו הרומיים רודפים אותם, כידוע. וזהו שאמר 'זקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים' – ועל כן נצטער ר' אליעזר על הדבר וביקש תנחומים, שחשש כיון שנחשד בכך, שמא יש בו שמץ מנהו (כדרך שאמרו במועד קטן יח:). והשיבו ר' עקיבא: שמא...!'

ולפרוש רש"י קשה המשך המאמר, על מה נצטער ומה השיבו ר' עקיבא. 'ואולי טעות סופר ברש"י וכיו"ב אין לעמוד על המבחן כי יש שנויים מטעם המבקר' (עפ"י 'חלופי גרסאות ע"פ נ"י' שבסוף המסכת; חדושי הנצי"ב).

מה שכתב בחילופי גרסאות' שם שחשדוהו שהוא מן הצדוקין – כנראה הכוונה למינים – הנוצרים, ונראה ששינה מפני הצנזור, וכמו שרמז.

עוד הוסיף הנצי"ב שמה שכתב הר"ח 'שני רשויות' – הוא טעות הדפוס, וצ"ל 'שלוש' – זו אמונת ההבל שלהם של השילוש, כידוע. [ותם 'מינות' שבש"ס הכוונה לנצרות. וכדלהלן יז כו: ועוד].

'...נאמן עלי הדיין. כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר, והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים. אמר לו: הואיל והאמנתי עליך דימוס פטור אתה' – ולא השיבו ר' אלעזר, לא עליך אני אומר אלא על השם יתברך שהוא הדיין האמתי – לפי שההגמון הטעה את עצמו. ומכאן יש מוכיחים שמותר לאדם להוציא לשון שאפשר לטעות בו שכוונתו לדבר אחר – כדי להיפטר מעונשם (מובא בשו"ת הרשב"א ח"ג פד).

דף יז

'הרחק מעליך דרכך – זו מינות... ארבע אמות' – מלבד חיוב הרחקה האמור כאן, ישנו איסור נוסף להכנס לבית עכו"ם משום חשד, וכדין המשנה (דלעיל יא:): שאסור לילך לעיר שיש בה עבודת כוכבים ביום אידם, כמבואר בפוסקים.

וישנם אופנים שאין איסור משום חשד ואסור משום הרחקה, כגון כשמראים בבית כו"מ מיני שחוק שבני אדם מתאדים לראותם, או מאורע אחר שהכל רצים לראותו – אין איסור כניסה משום חשד, אלא משום הרחקה. וכן כניסה שלא ביום איד, לשיטת הר"י אין חשד ואעפ"כ אסור משום הרחקה. וכן כניסה לעיר ביום איד, כאשר היא משמשת מעבר למקום אחר, אין בזה משום חשד (כדלעיל יב:).

וכל שהוא משום מצות הרחקה [ולא משום חשד], כאשר אין דרך אחרת – מותר לעבור בתוכה. ולדעת הרמב"ם – דוקא בריצה. ולדברי הכל, אדם חשוב צריך לרוץ. אבל כל שהוא משום חשד – אסור בכל אופן. ולדעת הרשב"א והטור, וזו גם דעת הגר"א – יהרג ואל יעבור. (וע"ע ריטב"א לעיל יא: שו"ת הרא"ש יט, יז; טור יו"ד קמט. ובשו"ע (סו"ס קנז) פסק שמותר לברוח לבית ע"ז כדי להציל עצמו. ור' במובא לעיל (יב.) אודות איסור שחיה לפני ע"ז משום מראית העין במקום סכנה, שנסתפק בזה הר"ן).

כניסה לבית פרטי שיש בו דמות עכו"ם – לא מצינו שאסור. ויש לדון בזה מכמה בחינות; האם התמונה נחשבת כאליל, או שמא אינה אלא כדין משמשי ע"ז. ואף אם היא כו"מ, יש לדון אם עובדה או אינו

אלא מכבדה. ואף אם עובדה, יש לומר שכל שאינה קבועה לרבים – אין בה לא משום חשש חשד בהליכה לשם [והרי רוב הכניסות אינן לצורכה, וכדין יש בה דרך למקום אחר], ולא משום מצות הרחקה. ואפשר שמצוה להתרחק ד' אמות ממנה, אבל לא מהבית. ומכל מקום כשצריך את בעל-הבית הרי זה כ'ליכא דרכא אחרינא' ומותר (עפ"י חזון איש יו"ד סג, יט-כו. וע"ש פרטים נוספים).

א. זו לשון הרמב"ם (בפירושו המשנה לעיל יא): 'לפיכך יודע לך שכל עיר של אומה שיהיה להם בה בית תיפלה שהוא בית עבודת כוכבים – בלא ספק אותה העיר אסור לעבור בה בכוונה, וכל שכן לדור בה. אבל אנחנו תחת ידיהם בעונותינו, ושוכנים בארצם אנוסים, ונתקיים בנו מה שנאמר 'ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן', ואם העיר דינה כן, קל וחומר דין בית עבודת כוכבים עצמו שהוא אסור לנו כמעט לראותו, וכל שכן ליכנס בו'.

ב. ע' בשו"ת יביע אומר (ח"ב יו"ד יא), שהראה מדברי הפוסקים, ראשונים ואחרונים, שאין התר להכנס לבית תיפלותם גם במקום איבה וכדומה, ודלא כמי שרצה להקל בדבר.

ג. בשו"ת שבט הלוי (ח"ח מז, ב) נשאל אודות כניסה למונית של נכרי שתלויה בה צורת צלב עם תמונה. ודן שם מצד איסור הסתכלות, והתיר במקום שא"א בענין אחר.

'עולא כי הוה אתי מבי רב הוה מנשק להו לאחתי...' – בענין הנהגת עולא (עתוס' כאן), ע' ברמב"ן שבת יג; רשב"א יבמות לו; ריטב"א סוף קדושין; ש"ך יו"ד קנו, י; ישראל קדושים (עמ' 9) ותקנת השבין (ט עמ' 77) לר"צ הכהן.

'ופליגא דידיה אדידיה דאמר עולא קריבה בעלמא אסור...' – יש מי שפרש 'פליגא דידיה אדידיה' שחזר בו מהנהגתו הראשונה, כי אין לחלק בין אדם לאדם, וכדרך שאמרו 'יאמרו כל הסריקין אסורים וסריקי בייתוס מותרין?!' (עפ"י חדש האביב שבת יג).

'שתי בנות שצועקות מגיהנם ואומרות בעולם הזה: הבא הבא, ומאן נינהו – מינות והרשות' – לפי המבואר לעיל (טז): שה'מינות' היא הנצרות, הכוונה כאן שמעשירים הם את ראשיהם כידוע (חדושי הנצי"ב).

'דכל הפורש ממינות מיית... התם נמי כיון דאביק ביה טובא – כמינות דמיא' – ודבר זה, שהחזור בלב שלם מהמינות או מעבירה שדבק בה הרבה – ימות, מרחמי שמים הוא, כיון שהמינות מושכתו מאד וקרוב שיחזור לסורו, לכך חסים עליו לקחתו מהר מן העולם, שלא ישוב בדרך הזה עוד (מהרש"א).

– באור הענין, שכל שנתחבר לעבירה אי אפשר לו לפרוש ממנה אלא באופן זה בלבד – להדבק בהקב"ה כמשל נר המתבטל ומתכלל באבוקה, ועי"ז פורש ממילא מן החטא. וכמו זה שגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ לט תשל"ב).

וע"ע: חדושי אגדות מהר"ל; לקוטי מאמרים לר"צ הכהן עמ' 231; מכתב מאלהו ח"ד עמ' 88.

[ישנם דפוסים חדשים שנתחלפו בטעות הציטוטים 'רשות' ו'מינות' בפרש"י, וצריך להפוך הדברים].

'הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים. אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה...' וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו – פרש מהרש"א ז"ל: היה מצטער על כך שימות על ידי תשובתו, ועל כן אמר שיבקשו עליו רחמים שלא ימות מן העולם הזה אלא יהא קיים כמותם. והשיבו לו: אל לך לדאוג על הפסד העולם הזה, כי העולם כולו הוא עולם של הפסד ואבדון, ואין לו קיום נצח.

על יחוס אמירה לדוממים וצומחים במקרא ובדרוז"ל – ע' במובא להלן כד.

'בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי: לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא קורין אותן רבי' – למה בכה רבי על כך? – אלא שראה שבשעה אחת בלבד יכול אדם לקנות עולמו מה שהצדיקים קונים בשנים הרבה, הרי שהצדיקים לא עמלו בכל כחם בשנות חייהם.

ולמה נקרא ר' אלעזר בן דורדיא 'רבי'? לפי שממנו למדו הכל מה כחה של שעה אחת, ועל דבר זה נקרא 'רבי' (מספר התודעה, אלול. ויסוד הדברים בספר פרי צדיק. וע' גם מכתב מאליהו ח"ה עמ' 393; שיחות מוסר לגר"ה שמואלביץ, ד תשל"א).

– הקשה ר' ירוחם ז"ל ממיר, איך היו זוכים בזה לעולם הבא, הרי עדיין היו חסרים מצוות מעשיות? ותירץ שלא ניתנו מצוות אלא לצרף בהן את הבריות, כי בלי מעשים אין האדם מסוגל להשתנות. אבל בעושה תשובה מאהבה הרי עוונותיו נעשים לו כזכויות – פירוש, המעשים שעשה עם התשובה היוצאת מהם, פועלים עליו ע"כ כך שמתחרט עליהם, והרי הם מצרפים אותו לזכותו כמו מעשי המצוות ממש (מכתב מאליהו ח"ד עמ' 280 וח"ה עמ' 393. וכע"ז בפרי צדיק. וע"ע בספר שבט מוסר מא, יט; מה, כו).

– 'יש עלייה בהדרגה... ויש קפיצה בבת אחת... בדרך ההדרגה הרע מתמתק והולך עד שלבסוף הוא מתעלה על ידי הטוב, אבל הקופץ בבת אחת על ידי חוזק הרגש, עדיין רעתו בקרבו אשר סותרת את הרגשתו. משום כך אמרו בגמרא שזה שקפץ למעלה ו'קנה עולמו בשעה אחת', תולדת תוקף הכרתו וחוזק רוחו, אחר שהיה אדוק הרבה בעבירה, אין זה תיקון עבורו אלא אם כן מת תיכף. ויותר מזה, אם באמת עולה ברוחו ורואה הרבה מן האור, אך אך ירגיש באמת בלי הטעאה, אז יסבול הרבה מהסתירה שבו, כגיהנום ממש... אם בהתחזקות הרוח יעלה לתשובה גדולה וחרטה עזה, אלא שלא תיקן את רעתו בהדרגה, אז בהרגישו בעצמו את האמת כי רעתו עדיין עמו, ויראה את סתירתו בעצומה, זה יוסיף לו צער ויגון עד שלא יוכל לסבול יותר וכחות גופו נפסקים ומת. וזהו מה שאמרו ז"ל אצל אלעזר בן דורדיא 'געה בבכיה עד שיצתה נשמתו' (מתוך מכתב מאליהו ח"ה עמ' 178. וע"ש בעמ' 258).

פירושים וענינים נוספים: ע' מחשבות חרוץ ח עמ' 50; רסיסי לילה נח עמ' 173; צדקת הצדיק קמט; אבני זכרון (ירושלים תשנ"ב) בשם הרה"ק מלובלין, ובמובא לעיל י.

(ע"ב) לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אא"כ ממונה עליו תלמיד חכם כר' חנינא בן תרדיון – ממשמעות לשון הרמב"ם והטור נראה שמלבד היות הגבאי נאמן וגם יודע לכלכל מעשיו, צריך שיהא חכם בתורה. אבל כתב הבית-יוסף (יו"ד סוס"י רמט) שלא נהגו כן, מפני שסוברים שאין הכוונה 'חכם' בתורה אלא בהנהגת הגבאות. ומטעם זה השמיט בשלחן ערוך מלת 'חכם' (וכן בגמרא בב"ב י, אין מופיעה תיבה זו).

והרדב"ז (מתנות עניים י) כתב שמן הדין אכן צריך שיהא חכם בתורה, אבל לאו דוקא כר' חנינא בן תרדיון, ש'פתח בדורו כשמואל בדורו'. וכשיטה זו דייק בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א קמט) מדברי רש"י בקדושין (עו).

זמאי טעמא קרו לך רבי? – רבן של תרסיים אני. אייתו ליה תרי קיבורי, אמרו ליה, הי דשתיא

והי דערבא... – רצו לבדוק אם אכן מומחה הוא באומנות האריגה.

[בתשב"ץ (ח"א טז) נשאל על באור מאמר רז"ל (בשבת טו.) אין לך אומנות מנוולת בירושלים כגרדי. וכתב בתוך דבריו: ונראה שבימי חז"ל היתה אומנות מנוולת מאד, כדאמרינן בפ"ק דע"ז אמאי קרו לך רבי – רבן של טרסיים אני, והוא גרדי, כדאמרינן התם: אייתו תרי קבירי חד דשתיא וחד דערבא ואמרי ליה הי דשתיא והי דערבא. ונראה שמפני שהיא אומנות מנוולת, היה משמיט את עצמו שלא היה עוסק בתורה, שהרי גרדי הוא, כלומר והיאך יעלה על דעת שום אדם שהגרדי עוסק בתורה או שתלמיד-חכם – הוא גרדי...]

ושמעתי כי יש מקומות במלכות צרפת שפוסלין לעדות הגרדי אלא לבני אומנותו, כי האומנות ההיא הוא מנוול אצלם הרבה, לפי שכל עסקיהם הוא עם הנשים, ואינו עוסק עמהם אלא קל שבקלים. אבל נראה לי כי הכל לפי המקומות, שיש מקומות שאומנות הגרדי היא משובחת ואינו עוסק עם הנשים אלא עם האנשים, במקומות (נשצ"ל: כמקומות) אלו, ובאלו המקומות נראה שאינו אסור ללמד את בנו אותה אומנות...!

[ע"ע ברש"י להלן כו. שסתם אורג עז פנים הוא ואין לו בושת פנים].

זמאי טעמא קא שבקת עבדך לחירות? – נראה שבעבד כנעני מדובר, שהרי אותו מעשה לאחר חורבן הבית היה [כפי שמשמע ממה שאמרו בסמוך שאמר ר"י בן קיסמא לר"ח בן תרדיון 'שאומה זו החריבה את ביתו...'] והלא לאחר החורבן אין נוהג עבד עברי.

ואף על פי שאסור לשחרר עבד כנעני מדין תורה, שמא הוציאו בראשי אברים או על ידי אחרים בכסף וכד', ולפי חוקי הרומיים אסור היה לשחרר את העבד לעולם (עפ"י אמת ליעקב).

[וכן ידוע שהיו הרומאים מקבעים את הבדלי המעמדות בציבור, ומשפילים את העניים וכד'].

ככתבם וכלשונם'

'הרחק מעליה דרכך – זו מינות...'

ובדבר לשחוק ילדים בשחוק כדור באולם השייך לתיפלה דעכו"ם – ודאי אסור, אף שאין שם צורות, ד'הרחק מעליה דרכך' כתיב – זו מינות (בע"ז דף י"ז). והמסיתים והמדיחים הא הם הרבה ונמצאים שם ביותר, ואדרבה יש ללמד להילדים שיתרחקו משם ושהוא מקום משוקץ ומתועב, ואף שצריך זה לאיזו ת"ת – אין להתיר, וביותר כסף ישיגו איזה מקום' (מתוך אגרות משה או"ח ח"ד מ, כו).

'אם לעשות מנין בחדר של בית הכנסת שלא מתנהגין כשורה –

הנה יש חילוק, דבבית הכנסת של קאנסערוואטיוון לא יעשו מנין אף בחדר אחר, מכיון שפרסמו שהם חבורה שכופרים בכמה דיני התורה, ו'הרחק מעליה דרכך' נאמר במינים ומינות (בע"ז דף י"ז ע"א), כי גם הכופרים בדבר אחד מן התורה נחשבו כופרים בתורה כדאיתא ברמב"ם פ"ג מתשובה ה"ח, ודינם כמינים כדאיתא שם בה"ו, ואף שהם שוגגים כתינוקות שנשבו בין העכו"ם, ע"י שהדיחום אבותיהם והסביבה שנתגדלו שם ואין עליהם דינים שנאמרו שם בעונשין דבידי שמים, ולא הדין ד'מורידין ולא מעלין' שבפ"ד מרוצח ה"י – כמפורש ברמב"ם פ"ג מממרים ה"ג, מכל מקום כופרים הוו וצריך להתרחק מהן כדין 'הרחק מעליה דרכך'.

ומה שכתב הרמב"ם שראוי להחזירם בתשובה ולמשכן בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה – לא שייך זה במקום קיבוץ שלהן שהוא בבית הכנסת שלהן שאין המקום ראוי לזה, וגם לא כל אדם ראוי לזה.

אבל אלו בתי כנסיות של ארטדוקסים שאינם כראוי, כגון בלא מחיצה ראויה ומשתמשים במייקראפון – אינם ח'ו' כופרים במצוות אלא רק שמזולזלין בהו אף שמאמינים בעצם בכל מצות התורה ונעשה להו כהיתר במשך הזמן שעברו ושנו, הם בעצם יהודים כשרים וגם לפעמים הם שוגגים גמורים, ליכא ענין הרחק, ורשאיין לעשות מנין בחדר אחר, באופן שלא יחשדום שגם הם הולכין להתפלל שם, דהוא כשכבר מפורסם, ואף קודם שנתפרסם – אם יש כניסה אחרת.

ולענין למחות בהם – תלוי אם יש לקוות שישמעו צריך להודיע להם, ואם לא – מוטב שיהיו שוגגין' (שם צא, 1).

וכן פסק באו"ח ח"ג כה. ע"ש. וע"ע שם באה"ע ח"א קלה (ד"ה וא"כ) – אודות האיסור ללמוד בבית ספריהם של הקונסרבטיבים. וביו"ד ח"ב קא – על שכירות מקום לבית ספר בסמוך לבית תפלתם. ושם בסי' קז – אודות קבלת משרת מורה ומנהל בת"ת שלהם.

'דכל הפורש ממינות מיית... התם נמי כיון דאביק ביה טובא – כמינות דמיא' – הגה דברים שדרש

הגר"ח מוולאזין זצ"ל, בימי הסליחות תקע"ב – מובא בספר מכתב מאליהו ח"א עמ' 241):

'בעוונותינו הרבים כבר נעשינו מהכת הזה, שהרע נעשה לו דרך סלולה ח"ו, וחוטא כזה שהורגל ונתעבה מאד ביון מצולת הרע, קרוב הוא גם למיתה ח"ו אם ישוב בלב שלם. כאו"ל בע"ו, הפורש ממינות מת. ומקשה, והא ר"א בן דורדיא שלא פירש רק מזנות ומתן תשובתו, ומשני, כיון דאביק ביה טובא – כמינות דמיא. ואם כן, השב ורוצה באמת לשוב ויש כמה עבירות שכבר נעשו לו כהיתר מרוב הרגלם וקשה לפרוש מאד, ואפשר שיצטרך גם למות מתשובה, ואעפ"כ יקבל עליו גם מסירות נפש, רק להנצל מפח ומוקשי הרע. וכמו שכתוב 'זשבת עד ה"א בכל לבבך ובכל נפשך' – רצה לומר, אפילו הנפש הוא נוטל ממך ע"י התשובה, אעפ"כ אתה מחויב לשוב.

... ובחטאים כאלה מטעם שקשה לו לפרוש מהם, מחויב לקבל עליו מיתה ובלבד להנצל מן החטא... כי לא יוכלו להנצל מן החטא שאדוקין בו מאד, ואין להם תקוה, אא"כ יקבלו מיתה על זה.

(ועע"ש עוד במכתב מאליהו שבאר גדר תשובת הרבים, המועילה לקרוע גזר דין מיתה).

'על ידי מסירות נפש למיתה במחשבתו באמת גמור, שמסכים בלבו אם רצון הש"י טוב לו יותר למות ח"ו, הוא רוצה בכך ברצון טוב – הוא ניצול מגזירת מיתה רחמנא ליצלן, כמו שכתבתי לעיל שמחשבתו וקבלתו על עצמו – כמעשה, והוא אחר כך כאילו בא בגלגול שני לזה העולם, והוא ידע מה שקלקל בגלגולו הראשון ויכול לתקנו בגלגול זה. ואין לך שום עבירה בעולם שאין לה תיקון ע"ז, כי המיתה מכפרת על הכל...'

כי ראשי היצרים הם שנים: דעבירה ודעבודה זרה, כמו שאיתא ביומא (טו): ובשיר השירים רבה, ומשניהם מי שפורש – מיית, כמו שאמרו (בעבודה-זרה יז), וזכה דוד לאליך ה' נפשי אשא – פדיון על המיתה... (מתוך צדקת הצדיק קנח).

וצ"ל שלכך שאלו ממעשה באותה אשה, כי אין כל אדם זוכה לפדיון מיתה.

'... מ"מ גם עכשיו שהרחיקו ללכת, אין להתיאש מהם כלל וכלל, סוף-כל-סוף כל כך פעל אור ד' אשר הופיע בעולם אלפי שנים ע"י תורה הקדושה, שעכשו כבר אין לנו אותה המינות הארורה אשר כל באיה לא ישובון, שהיתה בימים הראשונים. עכשו אפילו הדעות היותר רעות עומדות הן על הבסיס של בקשת היושר והצדק, שבאמת הוא בעצמו הוא דרך ד' שצוה אברהם אבינו ע"ה את בניו ואת ביתו לעשות צדקה ומשפט. ונמצא שכל הטעות של הדור היא רק מה שהם אינם יודעים שכדי לבוא אל

המטרות הטובות שהם חושקים, צריכים בני ישראל להיות מכבדים את התורה ודבקים יפה באמונת ד' ב"ה, שהיא אור העולם כולו וחיינו.

על כן לדעתי, לנפולים כאלה צריך להסביר פנים בזה האופן, להגיד להם כי יסוד מטרותם היא באמת רצויה, אלא שראוי שלא ילכו 'כסומא בארובה' אחרי המנהלים ואחרי הדעות המתקבלות בהמון...'. (מתוך אגרות הראיה ח"א קי"ג. ועוד באר ענין זה לעומקו שם באגרת של"ב).

'חזר ואמר אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה ומת... יש קונה עולמו בשעה אחת' – 'כלומר, הוא בא לידי ההכרה שהוא בעצמו צריך לבקש רחמים, ובא לידי תפילה אמיתית פנימית, עד כדי דמעות ועד כדי מסירת נפש.

חידוש גדול למדנו בזה, שאם נתעורר להתפלל באמת על ההתקרבות אליו ית', שיבטל כל טומאותינו וטמטום לבבנו, ונגיע לידי זה ע"י התעוררות כי הננו עם השי"ת תמיד וקרוב הוא אלינו, ורק אנו צריכים לבקשו באמת, נזכה לבחינת קפיצת הדרך רוחנית – מעל כל מחיצות הטמטום המעכבות – לדבקות בו באמת, וככל שנתחד בזה יותר, נצליח יותר בעשיית' (מתוך מכתב מאליהו ח"ד עמ' 262).

'ד' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא, מטו להנהו תרי שבילי... – לא תשתחוה להם ולא תעבדם – לא תשתחוה היינו שלא תהיה כפוף תחת איזה דבר שהוא מתנגד לרצונו ית', רק שתגבר על כל אלו הדברים שהם כחות זרים ותשוקות זרות. ולא תעבדם – שלא תעשה מהם עבודה להשי"י בהכניסך לנסיון כדי שתתגבר על יצרך ובוה תעבוד השי"י – על זה בא האזהרה 'לא תעבדם'.

וכמו שאיתא בגמרא 'אמר ליה אידך ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא וכו' א"ל **מנא לך הא'.** ופרש"י ז"ל 'מנא לך הא, דסמכך אנפשך למיתי הכא ולא מיסתפית מיצר הרע'. מזה מוכח שאדם אסור להכניס עצמו בנסיון ואפילו אם מכוין שע"י יתרבה כבוד שמים בהתגברו על היצר, וזהו 'לא תעבדם', ושאינו רבי חנינא ורבי יונתן שהיו בטוחים שהדברי-תורה שיש בהם תשמור אותם כדמסיים [על כן סמך עצמו על זה ולא הלך אפיתחא דע"ז משום דכתיב 'אל תקרב אל פתח ביתה' ומוקמינן בע"ז, כדאיתא בתוס'. והראשון היה רוצה יותר ללכת אפיתחא דע"ז מלהכניס עצמו בנסיון] (בית יעקב – ויצא).

'... וקרוב הדבר לומר כי דקדוק הדין היא הדרך היחידה לתיקון המדות, כי בבחינות אחרות המצוה להתרחק מנסיונות ואין שוה לאדם לחפש נסיונות כדי להתרגל בתיקון המדות, ואדרבה חובות המוסריות שלא להכנס למקום שעלול לבוא לידי נסיון, כמו שאדם נזהר שלא לעמוד במקום סכנה, וכמו שאמרו שבת ל"ב א' לא יעמוד אדם במקום סכנה, ואם בסכנת הגוף כן, כל שכן בסכנת הנפש, וגם במדת דרך ארץ כן, שאין נכנסין לעסק בספק השקול של ריוח והפסד בזמן שההפסד הפסד עולם אף שהריוח ריוח עולם.

והדבר מבואר בתוס' ע"ז י"ז ב' ד"ה ניזיל, שכתבו מכאן יש ללמוד שדרך להתרחק מפתח עכו"ם כל מה דאפשר שהרי היה רוצה לילך אפתח זונה. ולכאורה אינו מובן הרי אמר הטעם כדי לקבל שכר וכמו דמסיק משום שהיה הולך ודבר דברי תורה וכמו שפרש"י, אלא שפשוט להם לרבותנו בעלי תו' דלולא האיסור לילך על פתח עכו"ם אין היתר לילך על בית זונה ולעמוד בנסיון ואף שסומכין על זכות התורה. ואין הנזיר רשאי ליכנס לכרם לעורר תאוותו לענבים האסורים עליו לכופ ליצרו ולהשתלם במדה המתוקנה במבחן התאוה, וכמו שאמרו סחור סחור אמרינן לנוזירא לכרמא לא תקרב. וקירוב למקום

התורף הקירוב עצמו עבירה, וכמו שאמרו עשו משמרת למשמרת. וכל זה בכלל מה שאמרו סנהדרין ק"ז א' לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון כו' ורצה לומר, אפילו בשביל להתרגל לנסיונות ולעלות בעבודתו ית'.

ואם כה אפוא לא נשאר שימוש הנסיון אלא במקרים ידועים כאשר נודמן עם העבירה בפונדק אחד והם מקרים בודדים לא ישלימו את תפקיד הראוי על שדה שימוש המעשי – אבל שומר מצוה ודקדוקיה, הנסיונות מצוים לפניו ומערכה תדירית נטושה לפניו ונוח לו להתאמן יפה כדי להרגיז יצרו הטוב על יצרו הרע, וההזדמנות לפניו לנסיון הבחינה בכל שעה ועליתו בטוחה ותיקונו נאמן' (חזון איש אמונה ובטחון' ד, ט).

וע"ע מהר"ם לובלין; שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ ו תשל"א.

רמזים ופרפראות

'עולא כי הוה אתי מבי רב הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידיהו ואמרי לה אבי חדיהו' – טעם על נשיקה זו על דרך הסוד, ע' בספר 'בן יהודע'. ועוד הוסיף בה דברים:

'נמצא היה מנהג אצל הראשונים בזמן חכמי התלמוד לנשק על החזה, ולכן יש מנהג פה עירינו בג'דאד יע"א, שהכלה בליל החופה כשתלך מבית אביה לבית בעלה, תנשק בעת הלוכה קודם יציאתה מפתח בית אביה, לאביה ולאחיה הגדולים על הבגדים שהם כנגד הדדים שלהם. ומה שנהגו בזה הנשיקה רק בעת שהולכת מבית אביה לבית בעלה בליל החופה – רומזת להם, אע"פ שאני יוצאה מן הבית שלכם והולכת לשכון בבית בעלי, הנני עוד שוכנת בקרב לב שלכם ועודני דבוקה בכם, וכמו שאמר אותו אהוב לחבירו שהלך למרחקים, רחוק אתה מעיני וקרוב אתה בלבי ורעיוני'.

'הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו' – רמז שרצה לטהר עצמו לגמרי, עד שיהא נקי ובר מכל חטא ועוון כאשר היה בזמן היותו עובר במעי אמו, שראשו היה מונח בין ברכיו (בן יהודע. וע"ש עוד ענינים).

(ע"ב) 'אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא' – בדרך רמז: 'ספרא' מלשון ספיר – זכות ובהירות. 'סייפא' – סוף; כאשר האור זורה ויהל על אדם או על ענין מסוים – אין לו סוף וקץ. ואם יש לו הפסק וסוף – סימן הוא שאינו מאיר (רמתים צופים על תנדב"ר קטוב, ב אות פח – מהרה"ק מלובלין).

דף יח

זעל אשתו להריגה – דלא מיחה (= מיחתה. ושוא צ"ל: 'מיחת' או 'מחאי') ביה. מכאן אמרו: כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה – נענש עליו' – ואף לפי דעת הסוברים (ע' רא"ש ברכות רפ"ג) שהנשים אינם בכלל דין ערבות, להיתפס בעוון אחרים – אעפ"כ מחויבת היא במחאה מדרבנן עכ"פ. [וגם חייבות הן במצות 'הכת תוכיח'] (עפ"י שו"ת מהר"י אלגאזי ב; חקרי לב או"ח מח, דף פג – מובא בספר מגדים חדשים ברכות לא:).

זעל בתו לישוב בקובה של זונות – דאמר ר' יוחנן: פעם אחת היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי,

לפרש"י, מותר לבנות להם בנין המשמש לצורך עבודת כוכבים בו, כגון בימה שמקריבים עליה זבחים, שהבנין אינו אלא 'תשמיש דתשמיש' שהרי אין עובדים בו עצמו. והתוס' חולקים ונוקטים לאסור. וכן פסקו כמה פוסקים.

דף יז

כו. האם מותר להגות את השם באותיותיו כדי להתלמד?

לפי גרסתנו בגמרא מתבאר שמותר להגות השם באותיותיו כדי להתלמד, ובלבד שיעשה כן בצנעה ולא בפרהסיא. ומדברי רש"י נראה (כ"כ התוס') שאפילו להתלמד אסור, כי יש לחוש לכבוד שמים. ובשל כך נענש רבי חנניא בן תרדיון בשריפה, שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה. הגיית השם באותיותיו – כתבו התוס': רוב העולם מפרשים, לקרותו כפי שהוא נכתב. ונחלקו הדעות האם מדובר שמבטא את שם השם או מבטא האותיות במלואן (עתוס' שנועות לה. וסוכה ה. שו"ת רב"ז ח"ה א"ת שו"ת חת"ס חו"מ קצב). [ואף שם י"ה אין להזכיר כמו שרגילים העולם, אבל א"ד משם אדנות – מותר, ודלא כהר"א אלהן שאסר גם בזה (ר"ע)]. ורש"י פירש: דורשו בארבעים ושתים אותיות, ולכך אסור, שעושה בו מה שהוא חפץ.

כו. האם ישנו חיוב הרחקה מפתח בית מינות ובית זנות, וכמה? שני שבילין בדרכו של אדם, האחד פתוח לבית עכו"ם והאחר לבית זנות – באיזה שביל יעבור?

דרשו חכמים מן הכתוב במשלי הרחק מעליך דרכך – להתרחק מבית מינות וזנות, ואמר רב חסדא: ד' אמות. ופליגא אדר' פדת, שלדעתו אין במשמעות 'הרחקה' אלא קריבה של גילוי ערוה. (אבל גם לדבריו יתכן שמגזרות חכמים צריך להתרחק, אלא שאין על כך אסמכתא מן הכתוב. עפ"י תוס'). וסיפרו על ר' חנינא ור' יונתן שהיו מהלכים בדרך והגיעו לשני שבילים, אמר אחד מהם לחברו להעדיף לילך על פתח עכו"ם, שכבר נשחט יצרו, ולא על פתח בית זנות. אמר לו חברו: נלך בשביל השני כדי לקבל שכר על כפית היצר, והתורה שהיו עסוקין בה בלכתם בדרך, מצלת מכל דבר רע והרהור חטא. ולולא שהיה שם בית זנות, יש להתרחק כמה שיותר מבית עכו"ם. וכן לאידך גיסא, לולא שהיה בשביל השני בית עכו"ם, לא היו עוברים בשביל זה, ואעפ"י שעוסקים בתורה – שאסור להביא עצמו לידי נסיון (עפ"י תוס' ועוד).

דף יח

כח. א. אדם שמיתתו קרבה, האם מותר לו לעשות מעשה המקרב את קצו כדי להמנע מיסורים קשים?
 ב. האם מותר לילך לקרקסאות ולטרטיאות ולא יצטדין?
 ג. מהם העונשים הבאים על ליצנות?

א. מסופר על רבי חנינא בן תרדיון שבשעה ששרפוהו למות אמרו לו תלמידיו: פתח פיך ותכנס בכ האש. אמר להם: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו. ואעפ"כ, אמר לזה הממונה על הריגתו להרבות בשלהבת וליטול הספוגין הרטובים מעל לבו, כדי למות מהרה.
 א. אומר רבנו תם: אם ירא פן יעבירוהו על הדת ע"י יסורין שלא יוכל לעמוד בהם – מצוה לחבל בעצמו.